

NÉGYESI LAJOS

A MOHÁCSI CSATA

A mohácsi síkon, 1526. augusztus 29-én lezajlott összecsapás a maga idejében egy volt a vesztes csaták közül. A harcosok tudták, hogy hazájukat védik a hódító oszmán világbirodalom ellen, de elsősorban az ellenséges sereget, a harcot és az erőpróbát látták, amelyben lehet győzni és veszíteni. Csak az utókornak jutott az a gyászos szerep, hogy megértheti és felmérheti a valós tragédiát. A vereséggel Magyarország önállósága veszett el.

Történelemkedvelők keresték a tragédia okát és felelőseit. Burgio pápai követ levelei leújtó képet rajzolnak az ország akkori állapotáról, Brodarics István kancellár visszaemlékezése pedig élénk rajzolja a csata időszakát. Az alkalmatlan vezetés és a hibás döntések szinte nem is eredményezhettek mást, mint vereséget. A csatával foglalkozó történészek munkáiból szinte egyhangúan visszaköszön, hogy a sereg lassan gyülekezett, a haditanácsban állandó volt a vita és a széthúzás, nem engedelmességek a király parancsainak, rossz választás volt a mohácsi csatater, és nem volt alkalmas haditerv, csak egy kétségbeesett, öngyilkos roham. A jelentős katonai tapasztalattal rendelkező hadtörténészek szemében főleg a haditerv hiánya okozott megdöbbenést. A források alapján rekonstruált roham ugyanis nélkülözi a tervszerűség és vezetettség jezeit, ami a hadvezér Tomori Pál alkalmatlanságát jelzi. Brodarics leírása erősíti ezt a megállapítást, hiszen Tomori a vezéri tisztséget tapasztalatlanságára hivatkozva igyekezett visszautasítani, de a haditanács ennek ellenére mégis megválasztotta.

Tomorinak sikerül meggyőzni a királyt, hogy támadjanak, de csak a jobbszárny megindítását engedélyezi. A támadás kockázatos, de jó döntés volt, hiszen esélyt adott a sikerre. Az ellenben hiba volt, hogy nem az egész sereg indult támadásra, hanem csak a jobbszárny, így nem tudnak döntő erőfölényt elérni.

A forrásokból kiolvasható tények dacára mégsem tudjuk elfogadni, hogy a királyi sereget ennyire dilettáns módon vezették, és időről időre újraértelmezzük a forrásokat, keresve a magyarázatot. A dilemmát Perjés Géza 1976-ban kiadott könyvében egy huszáros vágással zárta le. Szerinte volt haditerv, melynek egyetlen célja egy lendületes roham, amit a sereg felállítása egyértelműen jelez. Igaz, hogy ennek némely forrás – elsősorban Brodarics leírása – ellentmond, de ennek okát a kancellár képzetlenségében látta. Annak ellenére, hogy Perjés könyve nagy hatást gyakorolt a közvéleményre, a történészszakma nem tekintette megoldottnak a kérdést, főleg nem olyan áron, hogy az egyetlen magyar szemtanút hiteltelenítse. B. Szabó János 2005-ben megjelent tanulmányában felhívja a figyelmet arra, hogy az eseményeket vizsgáló négy katona történész – Szurmay Sándor (1901), Gyalóky Jenő (1926), Breit József (1936), Perjés Géza (1976) – közül Szurmay és Breit a csatarendből arra következtetett, hogy a magyar sereg védekezésre és kisebb erejű ellentámadásra készült. Azt azonban nem lehet vitatni, hogy végül mégis rohamot hajtottak végre, tehát visszajutottunk az alapkérdéshez, miszerint megalapozott döntések vagy pillanat szülte ötletek alapján vezették a magyar sereget.

A tudatossággal kapcsolatban az első felvetődő kérdés az összecsapás helyszínének kiválasztása. Szakály Ferenc a csatáról írott könyvében megállapítja, hogy a magyar seregnek nyilvánvalóan hátrányt jelentett, hogy a mohácsi mezőn került sor a harcra, de az események jelzik, hogy ez tudatos választás eredménye volt. Már 1521-ben több héten keresztül itt táborozott a királyi had, és a nádor is ide vonult a Dráva védelmére kijelölt csapatokkal. Valamilyen idejétmúlt szokást sejt a háttérben, ami nem engedte, hogy kedvezőbb helyen, a Karasica mocsarainál harcoljanak. Pedig már Kemalpasazáde, a kortárs török történétíró is kiemelte, hogy ez a hely kedvezőbb lett volna a magyarok számára, de nem volt ismeretlen a gondolat a király seregében sem. Tomori csapata először ott táborozott, és annyira ragaszkodott e helyhez a csata színtereként, hogy még a nyílt konfrontációt is vállalta a haditanáccsal. A mohácsi sík kiválasztásának bizonyosan oka volt, hiszen a Karasica előnyeit ismerték, ennek ellenére mégis emellett döntöttek. Ez nem kényszer szülte megoldás volt, hiszen a királyi seregnek bőven lett volna ideje ide vonulni.

A Karasica átjárói taktikai szempontból kedvező lehetőséget jelenthettek, azonban a királyi sereg tevékenységének megítélésénél a stratégiai szempontokat sem hagyhatjuk figyelmen kívül. Nagy létszámú seregek a felvonulás során nem hagyatkozhattak a helyi beszerzésre és a zsákmányra, hanem folyamatos ellátást igényeltek. Ennek a jelentős mennyiségű anyagnak a szállítása a kor viszonyai között elsősorban vízi úton volt lehetséges. Nándorfehérvártól, ahol a török erők magyar területre léptek, egészen Vukovárig a Duna partján haladtak, és folyamatosan tarthatták a kapcsolatot a flottával. Itt azután eltávolodtak a folyótól, és 30 km-es menet után érték el Eszékét, a drávai átkelőhelyet. A török hajók a Dunáról felúsztak ide, és biztosították az átkelést és az anyagi készletek feltöltését. Az ellátás szempontjából ezután következett a hadjárat egyik kritikus szakasza, ugyanis az 50 km-re fekvő Mohácsig nincs jelentősebb kikötő, a sereg a Dunától távol menetel, és a magukkal szállított készletekre kell hagyatkoznia. Tovább nehezítették ennek a szakasznak a leküzdését a Dráva és a Karasica mocsarai, valamint a magyar sereggel várható összecsapás. Ahhoz, hogy ismét eljátsmányhoz jussanak, vagy el kell foglalniuk a mohácsi kikötőt, vagy egy idő után vissza kell térniük Eszékre. Valószínűleg a török hadsereg ellátási nehézsé-

geire utalt Tomori, amikor a haditanácson azzal érvelt, hogy az ellenség létszáma 300 000 fő, de csak 70 000 fegyveres van, tehát nagyon sok ember ellátásáról kell gondoskodniuk.

Ezzel szemben a magyar sereg a mohácsi kikötőből folyamatosan kapta az ellátást. Még 28-án is érkezett hadianyag. Az elsődleges cél az volt, hogy amíg lehet, akadályozzák a törököket a kikötő elérésében, ezért alapvetően védelemre készültek.

Ez ad magyarázatot arra is, hogy miért nem védték a Dráva vonalát és a Karasica mocsarait. A drávai védelem fontos tényezője a folyó fölötti uralom. Ennek érdekében a magyar flottának meg kellett volna akadályozni az ellenség bejutását a folyóra. Amikor a török hajók elérték a Drávát, a folyó védelme esélytelenné vált. Ehhez járul még az is, hogy a magyar sereg felé eső északi part erősen mocsaras, ami jelentősen akadályozta volna a védők manővereit.

A Karasica már több esélyt adott volna a törökök feltartóztatására, azonban a magyar seregnek 25 km-re kellett volna eltávolodni a dunai kikötőtől, ami ellátási nehézségeket okozhatott. Valószínűleg Tomori is belátta ennek a tényezőnek a fontosságát, és visszavonta a csapatát a mohácsi táborba. Ez persze nem ment könnyen, mivel Brodarics szerint a Karasicánál táborozók megfenyegették a haditanácsot, hogy ellenük fordulnak, ha nem vállalják a csatát. Ezt a nyílt lázadásához hasonló eseményt a vereség egyik okaként szokták feltüntetni a későbbi korok történészei. Szinte érthetetlen, hogy a sorsdöntő napokban a belső ellentét és széthúzás gyengítette a sereget. Érdeemes azonban végigtekinteni az események időrendjét, ami magyarázatot adhat erre a megdöbbentő esetre.

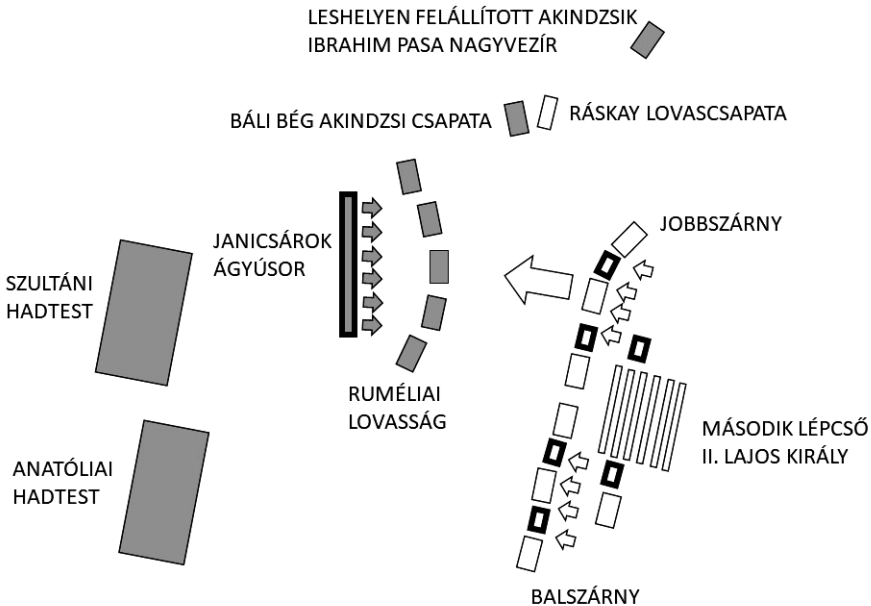
A haditanács a bátaszéki táborban választotta Tomori Pált és Szapolyai Györgyöt a sereg vezéréivé. Itt döntöttek arról is, hogy a csata helye a mohácsi mező lesz. Ennek megfelelően, először a két vezér ment Mohácsra, majd őket követte az egész sereg. A király a Bátaszék és Mohács között fekvő Újlakon szállt meg, Macedóniai László udvarházában. Augusztus 22-én ide érkezett Szapolyai János és Frangepán Kristóf követe, akik azt javasolták, hogy vonuljon vissza Buda felé, és majd alkalmas helyen ők is csatlakoznak hozzá seregeikkel. Még aznap éjszaka a mohácsi táborból megérkezett Podmaniczky Mihály azzal a hírrel, hogy a török sereg átkelt Eszéknél. Ezzel reális közelségbe került a csata időpontja, és a király belátta, hogy Mohácsnál már nem sikerül az egész sereget összevonni. Egyre inkább hajlott arra, hogy megfogadva a két főúr tanácsát elrendelje a visszavonulást. Még azon az éjszakán a mohácsi táborba küldte Brodarics kancellárt, hogy beszélje rá a főurakat a visszavonulásra. Tomori, amikor meghallotta a király üzenetét, nyomban a Karasicánál táborozó katonáihoz ment a hírrel, akik között visszatetszést keltett a harc elhalasztásának gondolata. 23-án a király is Mohácsra indult, hogy személyesen győzze meg a főurakat a visszavonulásról. A haditanácson, ahova Tomorit is visszarendelték, a király álláspontja hátterbe szorult, és a mohácsi síkon való megütközés mellett döntöttek.

Eközben a Karasicánál álló csapat összecsapott a török elővédekkel, és győzelmet aratott. Mivel biztosra vették, hogy a haditanács a visszavonulást fontolgatja, elhatározták, hogy azonnal hírt visznek a győzelemről, és igyekeznek rábírni a főurakat a harc folytatására. Mire ideértek, már megszületett a döntés a csata mellett, de a harci lázban égő küldöttek még ezt is gyanakvással fogadták, mivel ők abban gondolkodtak, hogy az egész sereg a Karasicaéhoz vonul, őket erősíteni. Először a királyt tájékoztatták a sikerről, és igyekeztek rábeszélni a harcra, azután pedig őket kellett meggyőzni, hogy Mohácsnál legyen a csata. Ezt

először kompromisszumnak érezték, és a fenyegetésekkel éppen ezt a bizonytalanságot leplezték. Végül azonban a Mohács melletti érvek győztek, és ők is felzárkóztak a királyi táborhoz.

Augusztus 25-én az előző napi döntésnek megfelelően Tomori csapata táborot bontott, és a Mohácstól délre elhelyezkedő királyi táborba vonult. Brodarics megemlíti, hogy a király kiürítette a saját táborát, és egy újabbra települt át. A Karasicától érkező csapat a régi táborhelyet foglalta el. Ennek okát keresve felfedezhetjük a katonai vezetés tudatosságát. Ha a királyi sereg marad az eredeti táborában, Tomori csapatainak 25-én el kell bontani a táborukat, végre kell hajtaniuk a menetet Mohácsig, azután pedig nekiállhatnak tábort építeni. Mivel a 25-i hátravonásukat folyamatosan biztosították, pontos információkkal rendelkeztek a török sereg helyzetéről, ami a 24-i vereség után megállt. A ruméliai hadtest helyben maradt, az akindzsiakat visszavonták, a szultáni és az anatóliai hadtest pedig felzárkózott. Így 25-én szünetelt a török felderítés, és Belgrád óta első ízben egyesült az egész sereg.

A magyar táborban a csatáról szóló elhatározást követően megkezdődött a haditerv kidolgozása. Az elhatározás nagy valószínűséggel a török sereg feltartóztatását tűzte ki célul. Ennek érdekében kissé szabálytalannak tűnő, kétlépcsős harcrendet alakítottak ki. Az első lépcső jobb- és balszárnyból tevődött össze, ahol a lovasság és a gyalogság négyszögei váltakozva álltak. Mögöttük helyezték el az ágyúkat. A második lépcső olyan távolságra állt fel, hogy szükség esetén segítséget tudjon nyújtani. Igyekeztek a létszám adta lehetőségnek megfelelően minél szélesebben felállni, hogy a törökök ne tudják átkarolni a harcrendet. Ettől leginkább a jobbszárnyon kellett tartani, mivel a balszárny a Duna partján húzódó széles mocsárra támaszkodott. A csata előtti napon fölmerült, hogy a szárnyra szekérvárat állítanak, de ez már nem valósult meg. Először 26-

án vonultak ki a síkra, és megkezdték a csatarend felállítását. Ennek során kijelölték a csapatok helyét, megállapodtak a különböző jelzésekre való tevékenységben, az együttműködés rendjében és a harc fontosabb mozzanatai során követhető szabályokban.

Kiemelt feladat volt a király személyének biztosítása. Az intő példát a várnai csata jelentette, ami arra figyelmeztetett, hogy még egy győztes csata is vereségbe fordulhat, ha elesik a király. Megállapodtak, hogy bármilyen veszélyes helyzet áll elő, gyors lovakon egy kis csapat kimentí az uralkodót. Erre a feladatra Ráskay Gáspár csapatát jelölték ki. A szakirodalomban elterjedt nézettel ellentétben Ráskay csapata nem a király testőrsége volt, hanem csak a menekülését kellett biztosítaniuk. Ezért merült fel Tomoriban, hogy a jobbszárnyon felbukkanó törökök felderítésére őket küldje, és ezért egyezett bele a király is, mivel ők nem kaptak konkrét harcfeladatot a csatában. Amikor még az is bizonytalan volt, hogy egyáltalán lesz-e csata, a legjobb megoldásnak a leggyorsabb csapat kiküldése tűnt.

A további események értékelése szempontjából fontos, hogy a magyar sereg védekező harcra készült. Ezt gyakorolták be, erre készült a terv és a hadvezetés. Mindkét szárnynak saját parancsnoka volt, ami jelzi, hogy képesek voltak önállóan, a másik csapatrésztől függetlenül harcolni. A csata vége felé majd láthatjuk, hogy a balszárny esetében remekül működött a terv.

A török sereg 27-én fejezte be az átkelést a Karasicán. A menetrendnek megfelelően az elől haladó ruméliai hadtest foglalt először tábort, így az anatóliai hadtesttel szemben több idejük maradt pihenésre és felkészülésre.

Mivel a sereg öt napja nem kapott utánpótlást, a szultán minél előbb el akarta érni a mohácsi kikötőt. Többször magához rendelte Ibrahim pasa nagyvezírt, és végül úgy döntött, hogy a ruméliai hadtestet janicsárokkal és ágyúkkal megerősítve előreküldi, hogy ütközzön meg a magyarokkal. Ezután kihirdették a mintegy 15 négyzetkilométerre kiterjedő táborban, hogy másnap csata lesz. A sereg előtt portyázó akindzsik már 26-án elérték a mohácsi síkot, és folyamatosan harcban álltak a magyar biztosító erőkkel. Eközben felderítették a környéket, és akadályozták a magyar felderítést. Augusztus 29-én a ruméliai hadtest előrevonását biztosították, és alkalmas helyet kerestek a kijelölt erők összpontosítására. A reggeli órákban a ruméliaiak és a szultáni hadtest kijelölt erői kivonultak a táborból, és Ibrahim pasa parancsára egy tágas mezőre vonultak, ahol csatarendbe állították őket. Dél körül ide jött a szultán, és megszemlélte a sereget. Ezután megindultak a magyarok ellen. 14 óra körül érték el a sík nyugati oldalán húzódó tereplépcső peremét Majsnál. Itt a török vezérek haditanácsot tartottak, ahol kiderült, hogy a pasának fogalma sincs a magyarok elleni harcmódról. Báli bég, az akindzsik vezére, ezt kihasználva erősen eltúlozva az ellenség erejét, tovább növelte a pasa tanácsstalanságát. Ezzel együtt azt javasolta, hogy a sík északi szélén egy akindzsicsapat foglaljon lesállást a csatából menekülő magyarok elfogására. Ezt a pasa elfogadta. Ezután megkezdték a leereszkedést a síkra. A harcolókat előrerendelték, a málha pedig visszamaradt. A tereplépcső azonban váratlan zavart okozott, mivel a síkra lejutott csapatokat rendezni kellett, és előrébb vonni, hogy legyen hely a többieknek. Egy óra elteltével egyre inkább látszott, hogy csak lassan halad a síkra való leereszkedés és a csatarend kialakítása. Ibrahim ekkor egy rossz döntést hozva parancsot ad a táborverésre és a csata másnapra halasztására. A táborverés unalmas feladatát a beosztottakra hagyta, ő pedig kíséretével a leshelyen felállított lovasság megszemlélésére indult.

Ezzel ismét a tapasztalatlanságát árulja el, hiszen egy hadvezér nem hagyhatja el a seregét, amikor szemben ott áll az ellenség csatarendben. Valószínűleg a török hadvezetés felderítő jelentésekből tudta, hogy a magyarok védekező harcra készülnek, ezért a pasa nem számolt a támadás veszélyével.

Amikor a vezír eltávozott, a parancsnokok tovább folytatták a sereg rendezését. Báli bég visszarendelte a síkról az akindzsikat, majd az első vonal balszárnyán álló csapatával kivált a harcrendből, és megindult északi irányban a tereplépcső lábánál húzódó úton.

A magyar sereg 29-én is kivonult a síkra, és az előző két naphoz hasonlóan csatarendbe állt. A nap folyamán mintegy 5000 akinzsi mozgott, kisebb csoportokban a síkon, időnként összecsapva a magyar könnyűlovasokkal. Sajnos a török lovasság erőfölénye miatt a magyar portyázók visszaszorultak a síkra, ezzel megszűnt a felderítés, és a hadvezetés nem rendelkezett valós adatokkal a török sereg helyzetéről. Annyit tudtak csak, hogy a tereplépcső mögött van az ellenség. A kora délutáni órákban észlelték a török mozgást a tereplépcsőnél, de mivel nem történt olyan szervezett hadmozdulat, ami a török támadás kezdetét jelezte volna, a király környezetében többen a táborba való visszavonulást javasolták. Valószínűleg jól érzékelték, hogy aznap már nem akarnak a törökök támadni. A táborba való visszatérés azonban csak a sereg egy részére, elsősorban a második lépcsőben a király környezetében állókra vonatkozott. Az első lépcsőben állók többsége a helyén maradt volna, hiszen a török támadás feltartóztatása volt a feladatuk.

15,30 körül látták meg Báli bég lovasait, amint hosszú oszlopban vonulnak. A vezérek ebből arra következtettek, hogy megkezdődött a török támadás előkészítése, és a lovascapat a jobbszárny átkarolására indul. A király beleegyezésével Tomori kiküldte Ráskay Gáspár lovasait felderítésre, azonban az akinzsi jelentős túlerőben voltak, így hamar szétszórták őket. Tomori ezzel együtt igyekezett tisztázni az ellenség helyzetét, hiszen tudta, hogy az akinzsi felvonulása csak akkor lehet a támadás bevezetése, ha a csatarenddel szemben ott állnak a török főerők is. A balszárny előtt nem volt ellenség, a jobbszárnytól pedig távolabb, a majsi völgy előtt látszott jelentősebb török erő, azonban ezek sem vonultak előre. Mivel már korábban a hírszerzőktől tudomást szerzett arról, hogy a török sereg felvonulása során az akinzsi haladnak elől, őket követi a ruméliai hadtest, végül a főerők jönnek 1-2 napi menettávolságra lemaradva. A helyzetet értékelve felismerte, hogy Ráskay csapata éppen az akinzsi megindulását zavarta meg, mögöttük pedig a beérkező ruméliai hadtest csapatai készülnek a táborveréshez. Tudatosul benne, hogy csak a török sereg egy része áll velük szemben a síkon, azonban a magyar had nincs felkészítve egy általános támadásra, hiszen a haditerv védelemre készült. Egy támadást persze nem bonyolult megindítani, hiszen csak rá kell rohanni az ellenségre, azonban meg kellene szervezni a gyalogság és lovasság együttműködésének rendjét, a rohamok után a csapatok újrendezését, a visszavonulást, a különböző jelzéseket és az azokra való ténykedést. Erre azonban nincs idő. Tomorinak sikerül meggyőzni a királyt, hogy támadjanak, de csak a jobbszárny megindítását engedélyezi. A támadás kockázatos, de jó döntés volt, hiszen esélyt adott a sikerre. Az ellenben hiba volt, hogy nem az egész sereg indult támadásra, hanem csak a jobbszárny, így nem tudnak döntő erőfölényt elérni.

Tomori maga áll a támadás élére. A ruméliai lovasság vonalát rövid harc után áttörik. Ekkor indul vissza egy hírvívő a királyhoz, jelenti a támadás sikerét, és

kéri, hogy ők is csatlakozzanak. Megindul a második lépcső is, azonban a balszárnyal senki nem törődik, így az a helyén marad. A második lépcső nem halad gyorsan, mire a törökök közelébe érnek, a jobbszárny rohama megtörik a janicsárok puskatüzén. Eldördülnek a török ágyúk is. Ez pánikot okoz, sokan kiválnak a támadásból, és elhagyják a csatateret. Mások hátrébb húzódnak, védetebb helyekre, és a parancsnokok csak fokozatosan tudják visszavezetni őket a harcba. Ekkor kezd érződni a támadás előkészítetlensége. Ennek ellenére a fölzárkózó gyalogság sikeresen harcol a janicsárokkal, a lovasság pedig lassan fölmorzsolja a ruméliaiakat. Ibrahim pasa után és valószínűleg a szultánhoz is hírnök indul.

A kritikus helyzetet a szultán menti meg, aki a főerők összes mozgósítható katonáját elindítja a csataterre. A ruméliaiak jobb oldalán vonul fel a szultáni hadtest, a balszárnyat pedig az anatóliai hadtest köti le. A ruméliaiakra támadó jobbszárny és második lépcső maradéka, felismerve a kritikus helyzetet, megkezd a visszavonulást. Valószínűleg ekkor menekítették ki a királyt is. Ebben a helyzetben ismét problémát okoz a támadás előkészítetlensége, mivel a visszavonulás nem szervezeten történik. Nincs meghatározva a visszavonulás iránya és az a hely ahol rendezik a csapatokat. Elvileg ennek a jobbszárny eredeti felállítási helyén kellene megtörténni, ahol a gyalogságnak kellett volna fenntartani a harcrendet. Mivel a támadásba a gyalogság is bekapcsolódott, csak az ágyúk és a tüzérek maradtak itt. A visszavonuló lovasok egy része elhagyta a csatateret, mások a balszárnyhoz vonultak, és folytatták a harcot.

A balszárny jelentős túlerő ellen harcolt, de az eredeti haditervnek megfelelő feladatot kellett végrehajtania, és éppen ezért kezdetben sikeres volt. Az ellenállást végül török túlerő, a puskás janicsárok bevetése és az akindzsik hátulról jövő támadása törte meg.

■ IRODALOM

Mohács. Nemzet és emlékezet. Szerk. B. Szabó János. Bp., 2006.
B. Szabó János: *A mohácsi vész.* Bp., 2016.

